

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3558>

ArticleHistory:

Received

20/03/2024

Accept

23/05/2024

Available

online

24/05/2024

THE TRADITION OF AMENDING ELECTION LAWS IN TÜRKİYE AND THE EFFECT OF ARTICLE 67 OF THE CONSTITUTION ON THIS TRADITION

TÜRKİYE'DE SEÇİM KANUNLARINDA DEĞİŞİKLİK GELENEĞİ VE
ANAYASANIN 67'NCİ MADDESİNİN SON FIKRASININ BU
GELENEĞE ETKİSİ¹

Muhammed ŞAHİN²

Abstract

Elections are the heart of the democratic order. As a matter of fact, elections are essential elements in all definitions and models of democracy. The functions of elections which ensures representation and determines the political power undertaken by elections cause political parties and political power to pay special attention to the phenomenon of elections. As a matter of fact, this interest is the main reason why election laws and the election system are constantly on the political debate and subject to change. Since the transition to multi-party democratic life in the Republican era in Türkiye, election laws and the election system have been used as a tool in the design of politics. As a matter of fact, the frequency of changes made in election laws before the election is the result of the governments' desire to design politics through election laws. In this study, with the start of multi-party democratic elections in 1946, the changes made in the election laws that affected the election system are examined and a picture of the tradition of amending the election laws for political reasons in Türkiye is drawn. The effect of the "1-year period" requirement for election laws introduced by the 2001 amendments to the Constitution in practice and its impact on this tradition is discussed. As a matter of fact, in the context of this discussion, suggestions are made regarding the current form of the Constitutional provision.

Keywords: Electoral Laws, Electoral Heresthetics, Electoral System, Electoral Manipulation

¹ Bu çalışma Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim dalında henüz tamamlanmamış olan doktora tez çalışmasındaki tartışmalardan yararlanılarak üretilmiştir.

² Arş. Gör. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muhammedsahin@mku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9355-2581>

Özet

Seçimler demokratik düzenin kalbi niteliğindedir. Nitekim demokrasi tanımları ve modellerinin hepsinde seçimler vazgeçilmez unsur olarak kendisine yer bulmaktadır. Seçimlerin temsilin sağlanması ve siyasal iktidarın belirlenmesi işlevleri, siyasal partilerin ve siyasal iktidarın seçim olgusuna özel ilgi göstermesine sebep olmaktadır. Nitekim bu ilgi, seçim kanunlarının ve seçim sisteminin sürekli biçimde siyasi gündemde olmasının ve değişikliğe uğramasının temel sebebidir. Türkiye’de Cumhuriyet dönemi çok partili demokratik hayata geçildiğinden beri seçim kanunları ve seçim sistemi siyasetin dizaynında araç olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Nitekim seçim kanunlarında seçim öncesi yapılan değişikliklerin sıklığı, iktidarların seçim kanunları üzerinden siyaseti dizayn etme isteğinin sonucudur. Bu çalışmada 1946’da çok partili seçimlerin başlamasıyla birlikte seçim kanunlarında yapılan ve seçim sistemine etki eden değişiklikler incelenerek Türkiye’de seçim kanunlarında siyasal saiklerle değişiklik yapma geleneğinin resmi çizilmeye çalışılmıştır. Anayasada 2001 yılında yapılan değişiklikle seçim kanunları için getirilen “1 yıllık süre” şartının uygulamada etki durumu ve bu geleneğe etkisi tartışılmıştır. Nitekim bu tartışma bağlamında Anayasa hükmünün mevcut haline yönelik öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seçim Kanunları, Seçim Herestetigi, Seçim Sistemi, Seçim Manipülasyonu

GİRİŞ

Demokrasi kavramı etimolojik olarak Antik Yunan’da “demos” (halk) ve “kratos” (otorite) kelimelerinin birleşimiyle ortaya çıkmış ve “democratia” sözcüğüne dönüşmüştür (Schmidt, 2002: 13). Günümüzde var olan demokratik rejimler arasında yapısal farklılıklar olsa da bütün demokratik rejimlerin özünde seçimler yer almaktadır. Çağdaş demokratik düzende seçimler demokrasi kavramının olmazsa olmazını oluşturmaktadır. Nitekim demokrasi kavramı, seçimler ve siyasal partilerden bağımsız olarak düşünülemez. Demokrasinin çeşitli tanımları yapılsa da her tanım içerisinde siyasal partiler arasında gerçekleşen seçim yarışına yer verilmektedir. Bu durum çağdaş demokrasilerde halk katılımının genel olarak doğrudan temsil yerine seçimler aracılığıyla ve dolaylı temsille sağlanmasından kaynaklanmaktadır.

Demokraside seçimlerin çeşitli işlevleri bulunmaktadır. Bu kapsamda seçimler, siyasal temsilcilerin ve siyasal iktidarın belirlenmesiyle siyasal meşruluğu, yeniden seçilme veya değiştirilmeyle de hesap verilebilirliği sağlamaktadır (Herron, 2009:2). Bu durum seçim kanunlarına özel anlam yüklenmesini sağlamaktadır. Seçim kanunları her ülkenin kendi siyasal, toplumsal ve tarihsel yapısına özgü seçim sistemi tercihlerini içererek bireylerin oy vermesi ve oyların sandalyelere dönüşümüne ilişkin kurallar esas olmak üzere seçim sürecinin gerçekleştirilmesi, yönetimi ve sonuçlandırılmasına ilişkin kurallar bütünüdür.

Seçim sistemi; seçimde kullanılan oyların sandalyeye dönüşümüne ilişkin kurallar şeklinde ifade edilebilir (Teziç, 2020:337). Nitekim seçim sistemi, kullanılan oyların siyasal iktidarın belirlenmesinde anlamlı ve etkili olmasına ilişkin kuralları içeren bir bütündür. Seçim sisteminin belirlenmesinin teknik anlamda iki işlevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki seçim sisteminin mecliste sandalye dağılımını belirleyerek ülkeyi yönetecek siyasal iktidarı belirleme fonksiyonu, diğeri ise toplumun temsilciler aracılığıyla mecliste temsil edilme fonksiyonudur. Birinci işlev “yönetimde istikrar” ilkesine hizmet ederken, ikinci işlev ise “temsilde adalet” ilkesine hizmet etmektedir. Seçim sistemi tercihiyle bir ilke öne çıkartılırken diğeri ilke geri planda kalabilmektedir (Türk, 1979: 40). Seçim sistemleri temel olarak yönetimde istikrar ve temsilde adalet ilkelerini dengelenme işlevine sahip olsa da seçim sistemi tercihinin temelinde gözetilen siyasal amaç ön planda tutulmaktadır (Teziç, 2020:338).

Seçim kanunları içerisinde yer alan seçim sistemine ilişkin düzenlemeler, oyların siyasi partilerin adayları ve bağımsız adaylar arasında sandalye sayısına dönüşümünü gerçekleştirmesi sebebiyle seçim sonuçlarının ortaya çıkmasında belirleyici olmaktadır. Bu durum seçim sisteminde yapılan değişikliklerin sandalye dağılımına etki etmesini ve siyasal iktidarın belirlenmesinde etkili olmasını sağlamaktadır. Seçim sistemi tercihiyle siyaset oyununun kurallarının düzenlendiği söylenebilir (Mascicotte, Blais & Yoshinaka, 2004: 3). Seçim kanunlarının kilit parçalarından olan seçim sisteminde gerçekleştirilen değişikliklerin güncel siyasal sonuçlarının olması, seçim sistemine ilişkin değişikliklerin güncel siyasal konjonktür göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmesi eğilimine sebep olmaktadır (Skach, 2012: 876).

Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler seçim öncesi gerçekleştirilerek seçimlere hazırlık işlevi görebileceği gibi seçim sonrası yapılarak daha önceki hükümlere tepki değişikliği şeklinde de olabilmektedir. Seçimlere hazırlık değişikliklerinin seçim sisteminde reform getirebilmesi ve siyasal saiklerle suistimalci anlayışla gerçekleştirilmesi mümkündür. Tepki değişikliklerinin ise seçim kanunlarında eleştirilen ya da eksik görülen hükümlerin değiştirilmesiyle seçim kanunlarının geliştirilmesine hizmet edebildiği gibi seçimlerde belirli bir parti ya da grup lehine ve aleyhine sonuç doğurduğu düşünülen hükümlerin kaldırılması ya da değiştirilmesini de sağlayabilmektedir.

Seçim sürecine ilişkin usul kurallarını barındırması beklenen seçim kanunları siyasal saik ve çıkarlar gözetilerek düzenlenebilmekte ve hukuk mevzuatı içerisinde siyasal hesapların yapıldığı çekirdek bölgeyi oluşturmaktadır. Seçim kanunlarında siyasal hesaplar genel olarak seçim sürecinin serbest ve tarafsız olarak gerçekleştirilmesine, seçme ve seçilme hakkına sahip kişilerin belirlenmesine ve kullanılan oyların sandalyelere dönüşmesine ilişkin hükümler üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Dile getirmek gerekir ki siyasal mühendislik seçimler açısından yalnızca seçim kanunlarında değişikliğe gidilerek gerçekleşmemektedir. Seçim zamanının belirlenmesi şeklinde seçimin öne alınması (erken seçim) veya seçimin ileri tarihe ertelenmesi yoluyla da seçimler üzerinden siyasal mühendislik gerçekleştirilmektedir. Rakip partilerin güçlenmeye başladığı durumlarda ya da politik başarısızlıkların artmaya başladığı dönemlerde iktidarlar baskın erken seçim kararı alarak kötüye gidiş artmadan seçimlerden sonuç elde etmeye çalışabilmektedir (Roy & Alcantara, 2012:775-776). Nitekim baskın erken seçim kararıyla birlikte gerçekleştirilen baskın seçim kanunu değişiklikleriyle belirli siyasi partiler lehine veya aleyhine politik hedefler elde edilmeye çalışılabilmektedir. Bu durum seçim hukukunun klasik hukuk dallarından farklılaşarak siyasal iktidarın belirlenmesi, değiştirilmesi ve meşruiyetini oluşturması sebebiyle politik hesapların yoğun olduğu hukuk dalı haline gelmesine sebep olmaktadır. Nitekim seçim hukukunun Anayasa hukuku ve siyaset biliminin inceleme alanının içerisinde olması da bundan kaynaklanmaktadır.

Olağan seçim dönemi olarak 4-7 yıllık periyotlar belirlense de ekonomik, siyasal ve toplumsal gelişmelere bağlı olarak seçim sürecinin öne alınmasının ya da ertelenmesinin siyasi partiler açısından avantaj ya da dezavantaj oluşturması mümkündür. Bu durum seçim zamanının belirlenmesine ilişkin yetkinin “siyasal saikle” kullanılabilmesine yol açmaktadır. Nitekim literatürde mevcut iktidarların seçim zamanlamasıyla seçimlerde kendisine avantaj sağlayabileceği belirtilmiştir (Roy & Alcantara, 2012: 775).

Seçimler gerçekleştirildikten hemen sonra gerçekleştirilen değişikliklerle seçim kanunlarındaki hükümlere tepki değişiklikler gerçekleştirilebilir. Tepki

değişiklikleri seçim sürecinde karşılaşılan teknik aksaklıkların giderilmesini sağlayarak seçim kanunlarının daha işlevsel hale gelmesine hizmet edebilmektedir. Ancak tepki değişikliklerinin genel olarak Mecliste çoğunluğu elde eden iktidar partilerinin memnun olmadıkları hususlarla sınırlı olduğu görülmektedir.

Seçimlerden önce muhalefet partilerinin seçim kanunlarında seçimlerin serbest ve rekabetçi olmasını talep eden değişiklik ve iyileştirmeler yapılmasını istemesi, aksi durumda seçimleri boykot etme tehdidinde bulunması seçimlerin siyasi iktidarın meşruiyetini sağlama işlevine zarar verebilmektedir. Nitekim rakip partilerin bulunmadığı bir seçim yarışından birinci çıkan partinin birinciliği tartışılabilmektedir. Bu durum Mecliste çoğunluğu bulunan iktidar partisinden muhalefet partilerinin ortak tavrından kaynaklı seçim kanunlarında değişikliğe gitmesini sağlayabilmektedir.

Seçim barajı şartıyla seçimlerde belirli bir oy yüzdesinin altında kalan siyasi partilerin milletvekili dağılımında hesaba katılmaması ve mecliste temsil edilmemesi sağlanmaktadır (Kaboğlu, 2011:199). Antidemokratik yapısı göze çarpan seçim barajlarının temel amacı düşük yüzdeli oy oranına sahip partilerin, aldıkları oylarla mecliste yer almasının engellenmesidir. Bu şekilde temsilde adalet aleyhine uygulama benimsenirken, yönetimde istikrar lehine büyük partilere avantaj sağlandığı görülmektedir (Teziç, 2020:372).

Seçim kanunları da diğer hukuk metinleri gibi meclislerde ve hükümetlerde halihazırda mevcut olan siyasi irade ve güçten etkilenecek şekilde almaktadır. Nitekim her siyasi iktidar seçim kanunlarında kendi göreceli gücünü pekiştirebilecek, güçlendirebilecek veya artırabilecek kurumsal formülleri ve prosedürleri tercih etme eğilimindedir (Colomer, 2004:3). Bu sebeple Anayasalarda seçim kanunlarının siyasi hesaplarla değiştirilmesini zorlaştıracak birçok formül geliştirilmiştir.

Yunanistan Anayasası (md.53) seçim kanunlarındaki değişikliklerin parlamentodaki çoğunluğa bağlı olarak hangi seçimlerden itibaren uygulanacağını düzenleyerek siyasi amaçlı seçim değişikliklerinin önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Buna göre parlamentonun 2/3'ünden daha düşük oranla kabul edilen seçim kanunu değişiklikleri ilk seçimde uygulanmamaktadır. Ancak parlamentonun en az 2/3'ünün oyuyla kabul edilen değişiklikler ilk seçimde uygulanmaktadır. Bu şekilde parlamentoda belli bir çoğunluğun altında kabul edilen seçim kanunu değişikliğinin ilk seçimlerde uygulanması engellenerek siyasi uzlaşımın sağlanamadığı değişikliklerin uygulanmasının önüne geçilmektedir.

Belçika Anayasasına göre seçim kanunlarında yapılan değişiklikler meclisin görev süresinin bitimine 1 yıldan daha az bir süre varken yapılmışsa 1 yıldan sonra yürürlüğe girmektedir (m.39ter). Brezilya Anayasasına göre ise seçimlere ilişkin kanunlarda yapılan değişiklikler yayımlandıkları gün yürürlüğe girmekte ve 1 yıl içinde yapılan seçimlerde uygulanmamaktadır (md.16). Bu şekilde 1 yıllık bekleme süresi düzenlenerek seçim öncesi baskın seçim kanunu değişiklikleriyle siyasi mühendisliğin önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Ülke anayasalarında devletin temel yapısı ile temel hak ve özgürlükler gibi anayasal düzenin temel hususlarının ancak "organik kanunla" düzenleneceğine yer verilebilmektedir. Organik kanunların değiştirilmesine ilişkin teklif ve onay çoğunluğunun olağan kanunlara göre daha yüksek olduğu veya ayrı bir prosedüre yer verildiği görülmektedir. Uygulamada seçim mevzuatının da "organik kanun" olarak düzenlenmesinin tercih edildiği görülmektedir. Nitekim İspanya Anayasası (md.86) ve Romanya Anayasası (md.115) seçim kanunlarının organik kanun

olarak düzenleneceğini belirtmektedir. İspanya'da ve Romanya'da organik kanunlar parlamentonun mutlak çoğunluğuyla değiştirilebilmektedir. Benzer şekilde Fransa Anayasası da seçim sistemi ve parlamentonun oluşumu, görev süresi, seçilme yeterliliği gibi konuların organik kanunla düzenleneceğini belirtmektedir (md.25).

İtalya Anayasası seçim kanunlarının değiştirilmesi "acil kanun teklifi" usulünün kullanımını yasaklamaktadır (md.72). Benzer şekilde Polonya Anayasası da seçim kanunlarına ilişkin tekliflerin "acil kanun teklifi" usulüyle görüşülmesini yasaklamaktadır (md.123). Portekiz Anayasası ise Cumhurbaşkanı'nın veto ederek geri gönderdiği seçim kanunlarının parlamentoda ancak üçte iki çoğunlukla kabul edilebileceğini düzenlemektedir. Olağan kanunlar için ise parlamentonun mutlak çoğunluğu aranmaktadır. Nitekim Cumhurbaşkanı'nın geri göndermesinin olağan kanunlar için zorlaştırıcı etkisi seçim kanunları açısından daha da ağırlaştırılmaktadır. Bu şekilde Cumhurbaşkanı'na dengeleyici ve denetleyici misyon yüklendiği görülmektedir.

Türk hukukunda seçim mevzuatı ve seçim sistemi sürekli tartışılan ve gündemde olan konudur. Nitekim seçim sistemi siyasal ajandada değişmeyen gündem maddesi olmanın yanında sık sık değişikliklere de uğramaktadır. Seçim sisteminde yapılan değişikliklerin siyasal iktidar tarafından kendi çıkarları gözetilerek yapıldığı iddiası ve izlenimi seçim sistemine ilişkin tartışmaların değişikliklerden sonra da devam etmesine ve gündemde yerini korumasına sebep olmaktadır (Kaboğlu, 2011: 204).

Türkiye'de Seçim Kanunlarında Değişiklik ve Müdahale Geleneği

Bu başlık altında öncelikle çok partili hayata geçiş sonrası seçimler öncesinde yapılan çeşitli seçim kanunu değişiklikleri seçim sistemi ve seçimlere etkisi yönünden incelenerek, seçim kanununa müdahale geleneğinin durumuna ilişkin tespitler bulunmak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda öncelikle seçim kanunlarında yapılan değişikliklerin yürürlük tarihi ve seçim sürecine etkisi değerlendirilmiştir. Cumhuriyet dönemi ilk çok partili milletvekili seçiminden (1946) itibaren seçim kanunlarındaki değişikliklerin siyasal konjonktürde etkileri incelenerek Türk siyasal hayatında kanun koyucunun seçimlerden önce seçim kanunlarında değişiklik yapma alışkanlığı ortaya konmuştur.

1946 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

1946 Seçimleri Cumhuriyet tarihinin ilk çok partili milletvekili seçimidir. Siyasi partilerin kurulmasıyla uzun yıllar farklı kişiler ve siyasi partiler tarafından dile getirilecek olan seçim kanunlarında değişiklik yapma isteği de 1946'da ortaya çıkmıştır. Nitekim bu kapsamda muhalefet partilerin dile getirdiği taleplerin bir kısmı göz önünde bulundurularak 5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu çıkarılmıştır. Seçim kanunu hazırlanırken azınlıkta yer alan Demokrat Parti tarafından çeşitli talepler dile getirilmiştir. Bu kapsamda seçimlerin tek dereceli yapılması, çoğunluk sistemi yerine nispi temsilin benimsenmesi, seçimlerin gizli oy açık tasnif ilkesi gözetilerek gerçekleştirilmesi ve seçimlerde yürütme organı denetiminden ziyade yargı organları denetiminin sağlanması talep edilmiştir (Karpuz, 2010:246). Demokrat Partinin bu talepleri seçimlerin serbest ve rekabetçi ortamda gerçekleşmesi için haksız sayılmayacak taleplerdir (Aygen, 1962: 204). Ancak bu taleplerden yalnızca seçimlerin tek dereceli yapılması kabul edilmiş ve diğer talepler kabul görmemiştir. Yeni seçim kanunu kapsamında Osmanlıdan beri devam eden çift dereceli seçim sistemi terk edilerek tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir (Çelebi, 2015: 257).

Demokrat Parti kurulduktan sonra toplumsal desteğin artması sonrası CHP içerisinde muhalefet partileri güçlenmeden seçimlerin yapılması düşüncesi hakim olmuştur (Karpas, 2010:242). Bu sebeple seçim kanunu kabul edildikten kısa bir süre sonra erken seçim kararı alınmıştır (Çavdar, 2013:456-457). Nitekim seçim kanunu 6 Haziran 1946'da Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe girerken, 5 Haziran'da Meclis Başkanlığı'na sunulan önerge kabul edilerek genel seçimler 8 ay erkene alınmıştır. Bu durum 1946 seçimlerini Cumhuriyet tarihinin ilk çok partili seçimi, tek dereceli seçimi ve erken seçimi haline getirmektedir. Daha sonraki seçimlerde iktidar partilerinin erken seçim kararı alarak rakip siyasal partileri hazırlıksız yakalama ve avantaj sağlamaya çalışma örneklerinin de ilkinin oluşturmaktadır.

4918 Sayılı Kanunun çok partili seçim sürecine ilişkin iki temel kusuru bünyesinde barındırdığı dile getirilebilir. Bunlardan birincisi seçimin gizliliğini sağlayacak tedbirlerin yoksunluğu, ikincisi de seçim sonuçlarının olduğu gibi açıklanmasına yardımcı olacak bağımsız ve tarafsız bir denetleme mekanizmasını kuramamış olmasıdır (Timur, 2003:71). 1946 Seçimleri II. Meşrutiyet döneminin ünlü 1912 seçimleri (sopalı seçim) gibi çok tartışılan ve dürüstlüğünden şüphe duyulan seçimlerden biridir (Işık, 2013:123).

1946 Genel seçimleri sonrasında Demokrat Parti parlamentoda muhalefet olarak yer almış ve seçimlerde "açık oy, gizli sayım" ilkesinden dolayı hile yapıldığını iddia etmiştir (Şeyhanlıoğlu, 2011:173). Demokrat Parti'nin seçime yönelik itirazları herhangi bir sonuç vermemiş olsa da 1946 yılı seçimleri tarihte "şaiBELİ-hileli seçim" olarak bilinmiş ve bu ithamdan asla kurtulamamıştır (Karadeniz, 2018:641). Seçim sürecindeki sorun ve usulsüzlüklerden kaynaklı olarak DP, 1950 seçimlerine kadar gerek mahalli seçimlere gerek milletvekili ara seçimlerine katılmayarak boykot kararı almıştır. Boykot kararıyla Demokrat Parti 1947'de gerçekleştirilen İstanbul ara seçimlerine ve köy muhtarları seçimine katılmamıştır. Demokrat Parti tarafından anti-demokratik seçim kanunlarının değişmemesi halinde Meclis'ten çekilme tehdidinde ise devam edilmiştir (Ahmad, 2010:43). Nitekim bu durum 1948 seçim kanununda değişikliğe gidilerek "gizli oy-açık sayım" ilkesinin hayata geçirilmesini sağlamıştır.

1948 Yılında 5258 Sayılı Kanun çıkarılarak 1946 tarihli seçim kanunu değiştirilmiştir. Bu kapsamda İl içerisinde seçimin kontrolü ve gerçekleştirilmesi ile görevli seçim kurulunda o ilde teşkilatı bulunan 2 partiden birer temsilci eklenmiştir (md.14). 1946 Seçimlerinde eleştirilen "açık oy, gizli sayım" uygulamasına son verilerek, seçimin gerçekleştirildiği yerde oylamanın gizli olacağı ve gizliliğinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirlerin alınacağı hükmü kanuna eklenmiştir (md.24). Siyasi partilerin temsilcilerine ve adaylara oy sayım sürecini izlemeleri, itiraza ilişkin tutanak düzenlemeleri imkânı verilmiştir (md.34). Demokrat Parti, bu değişikliklerle her ne kadar çeşitli anti-demokratik seçim uygulamalarına son verilmiş olsa da seçimlerin yargı kontrol ve denetimi altında olmaması sebebiyle (Ahmad, 2010:50) 1948 ve 1949 ara seçimlerine katılmayarak boykot kararında ısrarcı olmuştur.

1950 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

1946 Genel Seçimleri sonrası seçim kanununa ilişkin eleştirilerin devam etmesi (Demirci, 2021:132) ve ara seçimlerde muhalefetin boykot kararı alması (Ahmad, 2010:50) sebebiyle 1950 seçimleri öncesi yeni seçim kanununun hazırlanması kararlaştırılmıştır. Yeni seçim kanunu tasarısı 7 Şubat 1950 günü Mecliste görüşülmeye başlanmıştır. Yeni seçim kanunu 16 Şubat 1950'de Mecliste kabul edilmiş, 21 Şubat 1950'de Resmi Gazetede yayınlanmıştır. 1950 Genel seçimleri 14 Mayıs 1950'de gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda seçimlerden 82 gün önce

seçim kanununda değişiklik yapıldığı ve 5545 Sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği görülmektedir.

1950 Seçimleri öncesi çıkarılan 5545 Sayılı Kanunda seçimlerin yargı denetimi altında yapılacağı düzenlenerek Yüksek Seçim Kurulu (YSK) kurulmuştur. Bu kanunda Demokrat Partinin “nispi temsil talebi” dışındaki taleplerini karşılayacak şekilde muhalefet partisi taleplerine hizmet eden düzenlemeler yapılmıştır. Seçimlerde oylama işleminin gizli yapılacağını ve oyların şahsiliği yanında sayımının da açık şekilde yapılacağına yer vermesiyle, yeni seçim kanunu gizli oy-açık sayım ilkesini bünyesinde barındırmıştır. Bu yönüyle 5545 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu çok partili hayata geçişin gerçekleşmesi sonrası seçimlerin adil ve rekabetçi ortamda gerçekleşmesine katkı sağlayacak hükümler içermektedir (Yılmaz, 2008:335). Ancak muhalefet tarafından talep edilen nispi temsil sistemi kabul edilmemiş ve çoğunluk sisteminin devamı sağlanmıştır (Aygen, 1962:205).

Yeni seçim kanunuyla yapılan 1950 Genel Seçimlerinde DP'nin parlamentoda çoğunluğu elde etmesiyle CHP parlamentodaki üstünlüğünü kaybetmiştir. Bu seçimle cumhuriyet tarihinde ilk kez iktidar el değiştirmiştir. Nitekim seçimde çoğunluk sisteminin uygulanması sebebiyle DP almış olduğu %55,2 oyla 416 milletvekili elde ederken CHP aldığı %39,6 oyla ancak 69 milletvekili elde edebilmiştir. Bu durum seçim kanunu hazırlanırken partilerin çoğunluk sistemine yaklaşımlarında rol değişikliğine sebep olmuştur.

1946'da başlayan seçim kanunu değişikliklerinin 1950'ye kadar demokratikleşme yolunda aşamalı olarak katkı sunduğu görülmektedir. Ancak çoğunluk sisteminin terkedilmesi bu dönemde iktidar partisi tarafından tercih edilmemiştir. Bu dönemde muhalefette olan DP tarafından dile getirilen nispi temsil talebi, 1950 seçimleri sonrasında göz ardı edilmiş ve çoğunluk sistemi 1960 yılına kadar devam etmiştir. Seçim öncesi çıkan yeni kanunda çoğunluk usulüne yer veren CHP, 1950 seçimleri sonrası çoğunluk usulünün adil ve haklı temsile yer vermediğini ve parti diktatoryasına götürebileceğini belirterek çoğunluk usulünün terk edilmesini ve nispi temsil sisteminin uygulanması gerektiğini belirtmiştir. 1946-1950 Yılları arasında muhalefette olan ve nispi temsil uygulamasını talep eden DP ise nispi temsil konusunu bir daha gündemine almamış ve çoğunluk usulünü desteklemeye başlamıştır (Aygen, 1962:206).

1954 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

1954 Seçimleri öncesinde 17 Şubat 1954 tarih ve 6272 Sayılı Kanunla seçim kanunlarında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişiklikler seçim sistemine müdahale barındırmamış, Meclisin sahip olduğu tutanak iptali yetkisi YSK'ya devredilmiş ve YSK'nın yapısında küçük değişiklikler yapılmıştır (Güngör, 2005:104). Bu değişikliklerle YSK seçimlerin yapılması, denetimi ve itirazların karara bağlanmasına yetkili ve nihai merci haline gelmiştir. Kanun değişikliği 23 Şubat 1954'te yürürlüğe girerken 1954 Genel Seçimleri ise değişiklikten 68 gün sonra 2 Mayıs 1954'te gerçekleştirilmiştir.

1954 Genel seçimlerinden hemen sonra çıkarılan 30 Haziran 1954 tarih ve 6428 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikler seçim sürecinde yaşananlara karşı seçim kanunlarında yapılan tepki değişikliklerinin açık örneğini oluşturmaktadır. Yapılan değişikliklerle muhalefet partilerinin iktidar partisi karşısında ittifak kurmasının engellenmesi amaçlanmış ve seçim kanununda muhalefet partileri lehine olabilecek çeşitli uygulamalar kaldırılmıştır. Bu kapsamda adayların birden fazla seçim bölgesinde ve birden fazla siyasi partiden aday olabilmesi uygulamasına son verilmiştir (md.35). Benzer şekilde siyasi partilerin seçim

bölgelerinde ortak aday listeleri çıkarabilmesi uygulamasına da son verilmiştir. Bir siyasi partiye adaylık başvurusunda bulunan kişilerin farklı bir siyasi partiden ya da bağımsız olarak aday olamayacağı düzenlenmiştir. Bu şekilde DP hem muhalefet partilerinin olası ittifak girişimlerini hem de DP içerisinde adaylığı kabul edilmeyen kişilerin farklı bir partiden aday olmasını engellemeyi amaçlamıştır (Tuncer, 2012:14-15).

1954 seçimleri sonrasında yalnızca seçim kanunlarında değişiklikler yapılmamış, muhalefet partilerine oy veren bazı illeri de cezalandıracak şekilde “gerrymandering”³ uygulamaları gerçekleştirilmiştir (Aygen, 1962:209). Bu kapsamda CHP'nin seçimleri kazandığı Malatya ili ikiye bölünerek Adıyaman ili kurulmuş, Cumhuriyetçi Millet Partisi'ne daha fazla oy veren Kırşehir ili ise ilçe yapılmış ve bu ile bağlı ilçeler yeni kurulan Nevşehir'e yahut diğer illere bağlanmıştır (Limoncuoğlu, 2018:150). İl ve ilçelere ilişkin bu düzenlemeler aynı zamanda seçim bölgelerinin oluşturulmasına da etki etmesi sebebiyle Türk siyasal yaşamı içerisinde ilk kez gerrymandering uygulamalarının da örneğini de oluşturmaktadır. Kırşehir 1957 seçimlerinden önce yeniden il statüsüne kavuşmuştur.

1957 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

1955 Yılında DP'den ayrılan 20 milletvekili Hürriyet Partisini kurarak DP içerisinde küçük de olsa bölünmeye sebep olmuştur (Eryılmaz, 2019:83). Muhalefet de iktidar partisi karşısında dayanışma göstermeye yönelik çalışmalara başlamıştır. Bu gelişmeler sonrasında muhalefet dayanışmasını zayıflatmak amacıyla 1957 yılında seçim kanununda alelacele (2 günde) yapılan görüşmelerle 11 Eylül 1957 tarih ve 7053 Sayılı Kanunla değişiklikler yapılmış ve normal seçimlerin tarihi beklenmeden erken seçim kararı alınmıştır (Eroğul, 2014:189-190). 1957 Genel seçimleri 27 Ekim 1957 de yapılmış, seçim kanunu değişiklikleri ise seçimden 44 gün önce 13 Eylül 1957'de yürürlüğe girmiştir. Nitekim seçim kararı “baskın erken seçim kararı” olduğu gibi seçim kanunu değişiklikleri de “baskın değişiklikler” olarak görülebilir.

Yapılan değişiklikler kapsamında siyasi partilere il ve ilçe teşkilatlarının kurulduğu tüm seçim bölgelerinde seçime girme ve aday gösterme zorunluluğu getirilmiştir. Aksi durumda bu partilerin seçime katılamayacağı düzenlenerek muhalefet partilerinin seçim bölgelerinde bir cephe oluşturarak belli bir parti üzerinden ortak liste çıkarmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Karpaz, 2011:97).

Bir siyasi partiye adaylık başvurusunda bulunan kişilerin başka bir partiden ya da bağımsız olarak aday olamayacağı düzenlenerek liste dışı kalan aday adaylarının farklı siyasi partilere kaymasının veya bağımsız aday olmasının önüne geçilmiştir. Benzer şekilde olağan seçim tarihinden en az 6 ay önce veya erken seçim kararından en az 2 ay önce partisinden istifa etmeyen kişilerin farklı bir partiden veya bağımsız aday olamayacağı düzenlenerek partisinden listeye giremeyen ve istifa eden kişilerin seçime girmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Bu hükümlerle DP içerisinde ortaya çıkması muhtemel olası çözümler ve liste dışı kalmalar sonrası partiden ayrılan kişilerin seçime katılmasının önüne geçilmek istenmektedir. Nitekim bu düzenleme DP

³ “Gerrymandering” yani seçim bölgelerinin politik hedefler gözetilerek değiştirilmesi ABD’de uzun yıllardır var olan bir uygulamadır. Bu uygulamanın adı, Massachusetts Valisi Elbridge Gerry’nin 1812 seçimlerinde seçim bölgelerini demokratlar lehine çizmesi ve bölgelerden birinin semendere benzetilmesi sonrası alaycı bir tabirle “gerry-mander” olarak ifade edilmiştir. Bakınız: TUNÇ, Hasan, Erdoğan, Murat, vd., Seçim Sistemleri ve Türkiye’de (Gerrymandering) Seçim Hilesi Uygulamaları, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014

kurucularından Fuat Köprülü (Özduygün, 2021:468) ve DP İstanbul il başkanlığı görevinden istifa edip Hürriyet Partisine katılan oğlu Orhan Köprülü için söz konusudur (Güngör, 2005:107). Bu durum aynı zamanda belirli şahısların seçime katılamamalarını hedefleyen “şahsa özel” kanun değişikliklerinin de bir örneğini oluşturmaktadır.

1961 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

27 Mayıs 1960 Askeri darbesinden sonra yeni Anayasa 9 Temmuz 1961 tarihinde halk oylamasıyla kabul edilmiştir. 1961 Anayasasında parlamento (bicameral) iki meclisli olarak tasarlanmıştır. 1961 Anayasasıyla kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi, bu iş için kurulmuş olan Anayasa Mahkemesine verilmiştir. 1961 Anayasasıyla güçler birliğinden nispeten ayrılma sağlanmış, parti disipliniyle çalışan ve parlamenter sisteme uygun güçler ayrılığı hayata geçirilmiştir.

1961 Anayasasında seçimlerin “serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm” esaslarına göre yapılacağı belirtilmiştir. Anayasada seçimlere ilişkin önem arz eden temel ilkelere bu şekilde yer verilmiştir. Ancak 1946-1960 dönemleri arasında muhalefet partileri tarafından itiraz konusu olan çoğunluk sistemine ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Seçim sistemine ilişkin hükümlere anayasada yer verilmeyerek kanunla ve nispeten daha esnek değiştirilme imkanıyla düzenlenmesi sağlanmıştır. Seçme yeterliliğine ilişkin herhangi bir kurala anayasada yer verilmeyerek, bu hükümlerin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir (md.55).

1961 Anayasasının kabul edilmesinden önce Kurucu Meclis tarafından seçimlere ilişkin çeşitli kanunlar çıkarılmıştır. Bu kapsamda 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 304 Sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanunu ve 306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu çıkarılmıştır. Bu kapsamda seçimlere ilişkin kanunların 1961 Anayasasına ilişkin halkoylaması yapılmadan çıkarıldığı görülmektedir. Bu durum Kurucu Meclis’in halkoylamasının anayasanın kabulü yönünde olacağı kanaatine sahip olduğunu göstermektedir. Bu kanunlar içerisinde 298 sayılı kanun Millet Meclisi, Cumhuriyet Meclisi, Cumhurbaşkanı seçimleri, il genel meclisleri, belediye meclisleri, muhtarlar, ihtiyar meclisleri ve ihtiyar heyetleri seçimlerinde uygulanacak hükümleri bünyesinde barındırarak çeşitli değişikliklerle birlikte 1961 yılından beri 60 yılı aşkın süredir halen uygulanmaktadır. Seçim kanunları 30 Mayıs 1961’de Resmi Gazetede yayınlanırken, genel seçimler 138 gün sonra 15 Ekim 1961’de gerçekleştirilmiştir.

1961 Yılında gerçekleştirilen seçimlerle Cumhuriyet tarihinde ilk kez nispi temsil sisteminde seçim gerçekleştirilmiştir (Tuncer, 2006:169). Bu kapsamda 1961 seçimlerinde çevre barajlı d’Hondt yöntemi kullanılmıştır. Çevre barajı bir seçim bölgesinde kullanılan geçerli oyların çıkarılacak milletvekili sayısına bölünmesi sonucu belirlenmektedir. Bu barajı geçen siyasi partiler d’Hondt yöntemine göre o seçim bölgesinde milletvekili çıkarabilmektedirler (Yüzbaşıoğlu, 1996:115). Geçemeyen partiler ise o seçim bölgesinde milletvekili çıkaramamaktadır (Sabuncu, 2006:192). 1961 Seçimlerinde tek bir partinin mecliste çoğunluğu elde edememesi Türk siyasal hayatının koalisyonlarla tanışmasını da sağlamıştır (Kara, 2004:47). Nitekim 1965 yılına kadar çeşitli koalisyon hükümetleri kurulmuştur.

1965 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

1965 Seçimleri öncesi 13 Şubat 1965 tarih ve 533 Sayılı Kanunla seçim kanunlarında çeşitli değişiklikler gerçekleştirilmiş, 13 Temmuz 1965 tarih ve 648 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu çıkarılmıştır. Bu değişiklikler kapsamında d’Hondt

yöntemi terk edilerek, milli bakiye (ulusal artık) sistemi uygulanmıştır. Bu sistemde seçim çevresinde geçerli oyların sayısının çıkarılacak milletvekili sayısına bölünmesiyle elde edilen sayıya göre milletvekilleri partilere ve bağımsız adaylara dağıtıldıktan sonra kalan artık oylar ve boş kalan milletvekillikleri ulusal seçim çevresinde toplanmaktadır (Gözler, 2011:323). Bu sistemde partilerin aldığı ancak seçim çevrelerinde hesaba katılmayan oyların toplamı ulusal ölçekte değerlendirilmektedir. Böylece partilere verilen her oy değerlendirilmektedir. Bu durum ise temsilde adalet ilkesinin ön plana çıkmasını sağlamıştır (Nişancı & Özdemir, 2017:732). Türkiye'de milli bakiye sistemi ilk ve son kez 1965 genel seçimlerinde uygulanmıştır. Milli bakiye sisteminin getirildiği yasa değişikliği 20 Şubat 1965'te gerçekleştirilirken genel seçimler ise kanun değişikliğinden 232 gün sonra 10 Ekim 1965'te gerçekleştirilmiştir.

Kuşkusuz milli bakiye sisteminde her oy değerlendirilmekte ve partiler aldıkları oy oranına çok yakın düzeyde parlamentoda temsil edilmektedir. Bu sistem demokratik temsil yönünden en adil sonuçları vermektedir. Ancak temsilde adalet sağlanırken yönetimde istikrar göz ardı edilmekte ve bundan kaynaklı olarak çok partili koalisyon hükümetlerinin ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Nitekim bu sistem Adalet Partisinin tek başına iktidar olma ihtimaline binaen bu ihtimali önleme amacıyla benimsenmiştir (Yüzbaşıoğlu, 1996:116). Ancak Adalet Partisi seçimde elde ettiği milletvekili sayısı ile tek başına iktidar olmuştur. Seçime giren tüm partiler ise parlamentoda temsil imkanı bulmuşlardır.

1969 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

1965 Seçimleri sonrası Adalet Partisinin tek başına iktidar olmasıyla birlikte seçim kanununda 20 Mart 1968 tarih ve 1036 Sayılı Kanunla değişikliğe gidilerek küçük partiler lehine olan milli bakiye sisteminden vazgeçilmiş ve 1961 genel seçimlerinde uygulanan seçim çevresi barajlı d'Hondt sistemine dönülmüştür. Ancak bu değişiklikle ilgili Türkiye İşçi Partisi tarafından Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılması sonrası Anayasa Mahkemesi (AYM) 1968/13 sayılı ve tarihsel açıdan ilk olma niteliğindeki kararıyla çevre barajına ilişkin hükümleri iptal etmiştir. Bu karar sebebiyle seçim sistemi barajsız bir şekilde d'Hondt sistemine dönüşmüştür. Bu durum AYM kararı sonrası seçim sisteminin kanun koyucunun öngördüğünden farklılaşmasına sebep olmuştur. Nitekim AYM'nin bu kararından sonra 1961 Anayasası döneminde kanun koyucu tarafından seçim sistemine ilişkin herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Seçim kanunu değişikliği Resmi Gazete'de 23 Mart 1968'de yayınlanmış, AYM'nin kararı 6 Mayıs 1968'de verilirken, genel seçimler ise kanun değişikliğinden yaklaşık 18 ay sonra 12 Ekim 1969'da yapılmıştır. Bu durum çok partili hayata geçiş sonrası ilk kez genel seçimlerden 1 yıl önce seçim kanununda değişikliğe gidilmemesinin ilk örneğini de oluşturmaktadır. Nitekim 1969 seçimlerinden sonra seçim kanunlarında değişiklik yapılması alışkanlığına 1982 Anayasası dönemine kadar ara verilmiştir. Bu aranın ortaya çıkmasında AYM'nin verdiği kararlar seçim sisteminin kanun koyucunun öngördüğünden farklı dönüşümün gerçekleşmesi etkili olmuştur. Bu durum seçim kanunlarını değiştirme alışkanlığının kısmen olsa da sekteye uğramasını sağlamıştır.

1961 Anayasası döneminde 1 seçimde milli bakiye sistemi, 1 seçimde çevre barajlı d'Hondt uygulanırken 4 seçimde ise barajsız d'Hondt sistemi uygulanmıştır. Bu dönemde gerçekleştirilen seçim kanunu değişiklikleri genel olarak seçim sistemi üzerine odaklanmıştır. Milli bakiye sisteminin uygulandığı 1965 seçimlerinde aşkın ve eksik temsil oranı azaltılarak temsilde adalet sağlandığı gibi tek bir partinin parlamentoda çoğunluğu elde etmesiyle yönetimde istikrar da sağlanmıştır. Ancak d'Hondt sisteminin uygulandığı yalnızca 1969 seçimlerinde

tek bir parti iktidarı elde ederken, 1961-1980 arası dönem genel olarak koalisyonlara şahit olmuştur. Türk siyasi hayatının koalisyon hükümetlerine yabancı olması ve uzlaşma kültürünün eksikliği sebebiyle bu dönemde koalisyon hükümetleri pek başarılı olamamıştır. Nitekim bu durum 1980 askeri darbesi sonrası seçim sisteminde yönetimde istikrar lehine tercihlerde bulunulmasına sebep olmuştur.

1983 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası hazırlanan yeni anayasa 7 Kasım 1982 tarihli halkoylamasında %91,27 oyla kabul edilmiştir. 1982 Anayasasıyla 1961 Anayasasının öngördüğü çift meclisli parlamento yapısı terk edilerek tek meclisli yapıya dönüş sağlanmıştır. 1982 Anayasasının ilk halinde parlamento seçimlerinin 5 yılda bir yapılacağı ve parlamento üye sayısının 400 olacağı düzenlenmiştir.

1982 Anayasasında seçimlerin serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargı yönetim ve denetimi altında yapılacağı düzenlenmiştir. Milletvekili seçimlerinin düzenlenmesine ilişkin 10 Haziran 1983 tarih ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu çıkarılmıştır. Askeri darbe sonrası seçim sisteminde hem %10 ülke barajlı hem de 1968'de AYM tarafından iptal edilen seçim çevresi barajlı d'Hondt uygulaması benimsenmiştir. Nitekim çift barajlı d'Hondt sisteminin uygulanmasıyla temsilde adalet ilkesi göz ardı edilmiş ve 1971-1980 arası dönemde ortaya çıkan koalisyon hükümetlerinin önüne geçilerek yönetimde istikrar ilkesinin hayata geçirilmesi amaçlanmıştır. Benimsenen seçim sisteminin büyük partilerin lehine ve küçük partilerin aleyhine sonuçlar ortaya çıkaracak şekilde tasarlanması, seçim sisteminin zayıf ve sallantıda olan koalisyon hükümetleri yerine güçlü tek parti hükümetlerini sağlamaya yönelik dizayn edildiğini göstermektedir. Bu düzenlemelerin yanında 7'den fazla milletvekili çıkararak illerin birden fazla seçim çevresine bölüneceği de düzenlenmiştir. D'Hondt sisteminde küçük seçim çevrelerinin büyük partiler lehine olduğu ve küçük partilerin büyük seçim çevrelerinde milletvekili çıkarma şansının daha yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda "yönetimde istikrar" ilkesinin kanun koyucu tarafından seçim sisteminin hemen her boyutunda üstün tutulduğu görülmektedir (Yüzbaşıoğlu, 1996:125).

1982 Anayasasının kabulü sonrası yapılan 1983 seçimleri öncesi çıkarılan 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununda partilerin kurulması ve kapatılmasına ilişkin Milli Güvenlik Konseyine sıkı denetim yetkisi verilmiştir (Geçici md.4). Nitekim MGK'ya siyasi partilerin kurulması sürecinde parti kurucuları üzerinde inceleme ve reddetme yetkisi verilmiştir. Bu sebeple 1983 seçimlerinde demokrasiye kontrollü geçişin sağlanabilmesi için yeni kurulan yalnızca 3 parti katılabilemiştir. 1983 Seçimlerine katılımı güçlü tutabilmek amacıyla 2839 Sayılı Kanunda oy kullanmayanlara para cezası verileceği hükmüne yer verilmiştir (md.63).

1983 Seçimleri, Milletvekili Seçim Kanunu çıkarıldıktan sonra 5 ay dolmadan ve MGK'nın izin verdiği 3 partinin olduğu sandıkla 6 Kasım 1983'te yapılmıştır. Yeni seçim kanununun düzenlenmesi sonrasında seçime girecek siyasi partilerin ve aday listesinin kontrollü olarak belirlendiği 1983 seçimleri, askeri rejimden demokrasiye geçiş sürecinde gerçekleşen "kontrollü seçim" niteliğine sahiptir.

Seçim sonuçları kapsamında Anavatan Partisi tek başına parlamentoda çoğunluğu elde ederek iktidar olmuştur. Seçim sonrası tek bir partinin mecliste çoğunluğu elde etmesinde çift barajlı nispeten küçük seçim çevreli d'Hondt sisteminin etkisi yanında MGK'nın onayladığı 3 partinin yine MGK tarafından onaylanan milletvekili aday listesiyle seçime girebilmesi etkili olmuştur (Eroğul, 2012:300).

1987 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

1987 Genel seçimleri öncesinde seçim kanunlarında birçok değişiklik gerçekleştirilmiştir⁴. Bu değişiklikler kapsamında öncelikle seçim çevresi daraltılarak bir seçim çevresinden çıkarılacak milletvekili sayısı 7'den 6'ya düşürülmüştür. 4, 5 ve 6 milletvekili çıkararak seçim çevrelerinde en çok oyu alan partinin adayının seçileceği kontenjan adaylığı uygulaması getirilmiştir. Çevre barajının da seçilen kontenjan adayı düşüldükten sonra hesaplanacağı düzenlenmiştir. Kontenjan adaylığıyla seçim çevresinde en fazla oyu alan parti lehine uygulamaya gidildiği gibi çevre barajı yükseltilerek küçük partiler aleyhine düzenlemeye gidilmiştir. Örnek olarak 6 milletvekilinin seçildiği bir seçim çevresinde 1 milletvekilli en fazla oyu alan siyasi partinin kontenjan adayından seçilirken, kalan 5 milletvekilli ise %20 olan çevre barajını ve %10 olan ulusal barajı geçen partilerin adayları arasından d'Hondt yöntemiyle belirlenecektir.

Siyasi Partiler Kanununda değişikliğe gidilerek, partilerin seçime katılabilmek için örgütlenmek zorunda oldukları il oranı 1/2'den 2/3'e çıkarılmıştır. Bu düzenleme AYM tarafından iptal edilmiştir (AYM, K.1987/11). AYM vermiş olduğu iptal kararında, ülke ve çevre barajı uygulanırken aynı zamanda siyasi partilerin seçime katılmasının zorlaştırılmasının "sınırlama amacını aştığını" belirtmiştir. AYM'nin aynı kararında ülke ve çevre barajı uygulaması yasa koyucunun tercihi olarak görülürken, kontenjan adaylığı uygulamasının anayasaya aykırı olmadığı belirtilmiştir.

"Ülke genelinde baraj" ve "seçim çevresi barajı" ile yeterince sınırlama getirilmişken bunlara ek olarak seçime katılma koşullarını ağırlaştırmak demokrasiye uygun düşmemektedir. Siyasi partilerin amaçlarına ulaşabilmeleri için gerekli, yeterli olanaklara sahip olmaları zorunludur. Seçime katılmak temel hakkı ve ödevi olan siyasi partiyi başlangıçta bu olanaktan yoksun kılmak, seçimler dışında çaba göstermesini istemek olur ki, bunun hukuksallığı tartışılır. Siyasi partiler gerçekten demokratik siyasi yaşamın vazgeçilmez ögesi iseler, varlıklarını koruyup geliştirecekleri, kuruluş nedenlerini doğrulayıcı en etkin araç olan seçimlere katılıp halkın olurlarına görüş, öneri ve eleştirilerini sunma olanakları engellenmemeli, sınırlama amacı aşılmamalıdır.

"Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı kimi zaman Anayasakoyucu tarafından, kimi zaman Anayasa'nın verdiği yetkiye dayanılarak yasama organı tarafından belirlenen sınırlı haklardır. Düzenlemenin, yasakoyucunun takdiri dışında bırakılan anayasal ilkeleri zedelememesi ve demokratik toplum düzeninin esaslarına aykırı olmaması gerekir. Hakkın özüne dokunan düzenlemeler gerçek anlamda bir seçme ve seçilme hakkını ortadan kaldırır. Seçime katılabilmeyi salt örgütlenme gücüne bağlamak uygun değildir. Böyle bir düzenleme, özellikle yeni kurulan siyasi partilerin seçimlere katılmasını önlemeye yönelik düzenleme, oldukça ağır sonuçlar doğuracak koşulları taşımaktadır. Yeni kurulan ve akçalı olanakları sınırlı olan bir partinin gösterilen il ve ilçe düzeyini aşması çok güç, genelde olanaksızdır. Demokrasinin vazgeçilmez ögesinin bu ölçüde sınırlandırılması, siyasi partilerle gerçekleştirilecek düzenin olabildiğince engellere bağlı tutulması, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun bulunmamaktadır."

⁴ Bu değişiklikler için bakınız: 28 Mart 1986 tarih 3270 sayılı kanun (15.04.1986 tarih ve 19079 mükerrer sayılı Resmî gazete), 23 Mayıs 1987 tarih ve 3377 sayılı kanun (03 Haziran 1987 tarih ve 19476 sayılı Resmî Gazete), 10 Eylül 1987 tarih ve 3403 sayılı kanun (11 Eylül 1987 tarih ve 19571 sayılı Resmî Gazete), 17 Ekim 1987 tarih ve 3404 sayılı kanun (19 Ekim 1987 tarih ve 19609 sayılı Resmî Gazete)

1980 Askeri darbesi sonrası kapatılan siyasi partilerin yöneticileri için getirilen 5 ve 10 yıllık siyaset yasakları 6 Eylül 1987'de yapılan referandumla kaldırılmıştır. Bu referandumda siyasi yasakların kaldırılması %50,15 gibi kıl payı oranla mümkün olmuştur (Yüzbaşıoğlu, 1996:129). Nitekim referandum sonrası siyasi yasaklıların mevcut ve yeni siyasi partilerle tekrar siyaset sahnesine dönecek olması sebebiyle tıpkı 1946'da olduğu gibi erken seçim kararı alınmıştır. Bu şekilde yeni kurulacak partiler henüz teşkilatlanmadan seçimin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Nitekim erken seçim kararı alınarak referandum gününden 85 gün sonra seçimler gerçekleştirilmiştir. Bu durum iktidarın muhalefet güçlenmeden seçim yapma kararı almasının diğer bir örneğini oluşturmaktadır.

1987 Genel seçimleri öncesi seçim kanunlarında 1986'da ve 1987'de bir dizi değişiklik gerçekleştirilmiştir. Seçim öncesi bir dizi kanun değişikliğiyle ve baskın erken seçim kararı alınarak küçük partiler aleyhine işleyen %10 ülke barajı, çevre barajı ve kontenjan adaylığının olduğu karma sistemle yapılan seçimlerde tek bir parti meclis çoğunluğunu elde etmiştir. Bu durum seçim sisteminin ve seçim öncesi yapılan değişikliklerin amacına ulaştığını göstermektedir.

1991 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

Anayasanın öngördüğü 5 yıllık seçim dönemi gereği Kasım 1992'de yapılması gereken seçimler Meclisin erken seçim kararı almasıyla 20 Ekim 1991'de yapılmıştır. Seçimden 58 gün önce 24 Ağustos 1991 ve 3757 Sayılı Kanunla yapılan değişikliklerle seçim çevresi barajının en fazla %25 olabileceği ve seçilen kontenjan milletvekilinin parti listelerinden tercihiyle oyla belirleneceği düzenlenmiştir. Dile getirmek gerekir ki seçim çevresinin azami sınırının %25 olarak düzenlenmesi her seçim çevresinden %25 oy alma potansiyeli olan partiler lehine durum oluşturmaktadır.

1991 Seçimlerinde her ne kadar büyük partiler lehine işleyen ve tek bir partinin mecliste çoğunluğu elde etmesini amaçlayan seçim sistemi uygulansa da seçim sonuçları kapsamında herhangi bir parti mecliste çoğunluğu elde edememiş ve Türkiye'de tekrardan koalisyon hükümetleri dönemi yaşanmıştır. Nitekim ülke ve seçim çevresi şeklinde uygulanan çift barajlı d'Hondt ve kontenjan adaylığı uygulaması bu seçimde tek bir partinin mecliste çoğunluğu elde etmesini sağlayamamıştır. Bu durum seçim sistemine müdahalelerle yönetimde istikrarın sağlanabileceği düşüncesinin gerçekleşmediğini göstermektedir.

1995 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

1991 Seçimleri sonrası seçim kanunlarında kapsamlı değişiklikler yapılmış ve seçim sistemine ilişkin AYM kararlarıyla da yapılan değişikliklerin bir kısmı iptal edilmiştir. 23 Temmuz 1995 tarih ve 4121 Sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla anayasada çeşitli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Anayasanın 67'nci maddesine "seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak şekilde düzenlenir" fıkrası eklenerek seçim sisteminin belirlenmesinde gözetilen 2 temel ilkeye anayasal düzeyde yer verilmiştir. Anayasa koyucunun bu değişikliği, Türkiye'nin çok partili siyasal yaşamda çeşitli seçim sistemleriyle edindiği deneyimin özeti niteliğindedir (Türk, 2006:106).

Anayasa değişikliğiyle oy verme yaşı 20'den 18'e indirilmiştir. Ceza infaz kurumlarında yer alan kişiler yönünden düzenleme yapılarak hükümlülerin oy hakkından mahrumiyetine devam edilmiş ancak tutukluların oy hakkından mahrumiyetine son verilmiştir. Değişiklikle Meclisteki milletvekili sayısı 450'den 550'ye çıkarılmıştır (Kaboğlu, 2010:49,57). Anayasada yer alan ve 1980 askeri darbesi öncesi parti değiştirme olaylarının engellenmesini amaçlayan hüküm

kaldırılarak parti değiştiren milletvekillerinin TBMM üyeliğinin düşmesi uygulamasına ve hülle partilerinin⁵ kurulması ihtiyacına son verilmiştir.

Anayasa değişikliği gerçekleştirildikten sonra gerek Anayasa değişikliğine uyum sağlamak gerek yeni hükümler koymak amacıyla seçim kanunlarında 27 Ekim 1995 tarih ve 4125 Sayılı Kanunla çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Seçme yaşı ve ceza infaz kurumlarında oy kullanımına ilişkin düzenlemeler anayasa değişikliğine paralel olarak gerçekleştirilmiştir. Seçim çevresi yeniden düzenlenerek bir seçim çevresinden en fazla seçilebilecek milletvekili sayısı 18'e çıkarılmıştır. 18'den fazla milletvekili çıkaran illerin 2, 35'ten fazla milletvekili çıkaran illerin 3 seçim çevresine bölüneceği düzenlenmiştir. Bu kapsamda bir seçim çevresinden seçilebilecek azami milletvekili sayısı 6'dan 18'e çıkarılmıştır. D'Hondt sisteminde büyük seçim çevrelerinin küçük partiler için küçük seçim çevrelerine kıyasla daha avantajlı olduğu (Türk, 2006:85) göz önünde bulundurularak bu değişikliğin temsilde adaleti artırıcı etkisi olduğu söylenebilir. Nitekim Türk siyasal yaşamında (1965 seçimlerinde uygulanan) milli bakiye sisteminden sonra yaklaşık 30 yıl sonra ilk kez küçük partiler lehine seçim kanunlarında değişikliğe gidildiği görülmektedir.

Seçim kanununda yapılan değişiklikte kontenjan adaylığı kaldırılmıştır. İllerdeki seçim çevrelerine ek olarak yeni bir seçim çevresi olan "ülke seçim çevresi" oluşturulmuş ve bu seçim çevresine 100 milletvekili ayrılmıştır. Ülke seçim çevresindeki 100 milletvekilliğinin ülke seçim barajını (%10) aşan partiler arasında d'Hondt usulüyle paylaştırılacağı düzenlenmiştir. Seçim kanunu değişiklikleri ve erken seçimin 24 Aralık 1995'te yapılacağına ilişkin hüküm 28 Ekim 1995'te Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

28 Ekim 1995 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren değişikliklerin iptali için AYM'de iptal davası açılmıştır. AYM 1995/59 sayılı kararıyla kanun değişikliğinde "ülke seçim çevresi oluşturmaya" ve "seçim çevresi barajına" ilişkin hükümleri anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir.

"Anayasa'nın 80. maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçtikleri bölgeyi ya da kendilerini seçenleri değil, tüm milleti temsil edeceği açıklığı bulunmaktadır. Maddede, milletvekillerinin bölgelerden seçilecekleri, seçim bölgesinin milletvekili olarak yasama organı üyeliğine gelecekleri, ancak, yere ve seçmene bağımlı olmadan tüm ulusu temsil edecekleri belirtilmektedir. Seçimde aranan bölge ve seçmen ölçüsü, seçim sonrasında ulus boyutuna dönüşmektedir. Bu açılım "temsil" ilkesine uygun bir oluşumdur. Yasama organında sınırsız bir çalışma yapma ve ulusal egemenliği yasama alanında kullanma, ulus adına davranma, ulusu temsil etmekle olanaklıdır. Ancak, bu durum seçilmede bölge bağı, seçildiği bölge milletvekili olarak çağrılmasını etkilememekte ve engellememektedir."

⁵ İstifa yasağı milletvekillerinin farklı partilere geçmesinin önüne geçememiştir. Nitekim istifa eden milletvekilleri öncelikle sembolik olarak yeni bir siyasi parti kurarak bu yasağı delmişlerdir. "Hülle partisi" olarak adlandırılan bu partiler daha sonra meclis içerisindeki başka bir partiyle birleşerek anayasal engeli aşmışlardır. Parti değiştirmek isteyen milletvekilleri, parti katılmalarını engelleyen bir düzenleme olmadığı için, siyasi ömrü bir gün süren partiler kurduktan sonra istedikleri partiye "katılarak" geçebilmiştir. Örneğin 1986 yılının aralık ayında Sosyaldemokrat Halkçı Parti'den ayrılanlar Halkçı Parti'yi kurmuşlar ve kısa bir süre sonra da Demokratik Sol Parti'ye katılmışlardır. Nitekim 1986-1995 yılları arasında 23 hülle partisi kurulmuştur. Bu uygulama anayasanın ihlali olarak yorumlanmıştır (Yüzbaşıoğlu, 1996:145). 1982 Anayasası döneminde kurulan hülle partilerine ilişkin detaylı inceleme için bakınız: Gençer, A., (2004) Türk Siyasal Hayatında Hülle Partileri (1985-1995), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

*“Bir seçim bölgesinden seçilmemiş bir kişinin, partisinin aldığı oylara dayanılarak partisinin yetkili kurulları kararıyla bir ille ilişkilendirilmesi Anayasa dışı bir bağın kurulmasıdır. Milletvekili, Anayasa’da olanak veren bir kural bulunmadığından bölgesiyle ilişkili olur ve ancak bölgesinden aldığı oylarla seçilir. **Anayasa’nın 80. maddesi başka bir ilgiye açık olmadığı gibi 75. maddesi de milletvekillerini sınıflandırıp değişik biçimde adlandırmaya elverişli değildir. Milletvekillerinin bir ya da birkaçını bir başka adla seçmek ve ayırmak Anayasa katında geçerli olamaz. Anayasa’nın başka bir maddesinde de 550 milletvekilinin kendi içinde ayırımına ilişkin hiçbir açıklık yoktur.**”*

AYM aynı kararında ülke seçim çevresine ilişkin hükümleri iptal ederken, *“yönetimde istikrar ilkesi için milletvekili seçimlerinde bir ülke barajı öngörülmüşken, ayrıca her seçim çevresi için yeni bir barajın getirilmesi "temsilde adalet" ilkesiyle bağdaşmaz. Kaldı ki uygulanmakta olan nisbi temsil sisteminin bir türü olan D'Hondt sistemi de kendi içinde bir baraj taşımaktadır.”* diyerek seçim çevresi barajına ilişkin düzenlemeleri de iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi aynı kararında %10 ulusal barajın ise anayasaya uygun olduğunu belirtmiştir.

Seçim Kanunu değişiklikleri ve erken seçim kararı 28 Ekim 1995’te yürürlüğe girerken AYM kararı 18 Kasım 1995’te verilerek, 21 Kasım 1995’te Resmi Gazetede yayınlanmıştır. AYM kararı, seçim öncesi baskın kanun değişikliği yaparak yeni bir seçim sistemiyle baskın erken seçim yapmak isteyen kanun koyucunun öngördüğü seçim sisteminin değişmesine ve kanun koyucu iradesinden farklılaşan (ülke seçim çevresi ve seçim çevre barajı olmayan) bir seçim sistemiyle erken seçime gidilmesine sebep olmuştur. Ancak Meclis 24 Aralık 1995’te yapılacak erken seçime 1 ay kala yeni baskın seçim kanunu değişikliğini kabul etmiş ve 24 Kasım 1995’te kanun değişikliği Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

AYM’nin seçim çevresi barajı ve ülke seçim çevresine ilişkin iptal kararları sonrası 23 Kasım 1995 tarih ve 4138 Sayılı Kanun çıkarılarak ülke seçim çevresinden vazgeçilmiş ancak seçim çevresi barajı yeniden düzenlenmiştir. Bu kapsamda 550 milletvekilinin tamamı illere dağıtılmış, ülke seçim çevresi uygulamasından ise vazgeçilmiştir. %10 Olarak belirlenen ülke seçim barajına ek olarak yalnızca 1995 seçimlerinde uygulanmak üzere %10 seçim çevresi barajı getirilmiştir. Bu kapsamda bir seçim çevresinde geçerli oyların %10’undan az oy alan siyasi partilerin milletvekili kazanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu durum %10 ülke ve %10 seçim çevre barajının aynı anda uygulanmasını ifade etmektedir.

4138 Sayılı Kanunla düzenlenen %10 seçim çevresi barajı AYM’nin 1 Aralık 1995 tarihli 1995/60 sayılı kararıyla, daha önce alınan kararda dile getirilen sebeplerle ve iptal edilen hükümlerle *“aynılığı”* kabul edilerek esasa dahi geçilmeden iptal edilmiştir. Mahkeme daha önceki kararına atıfta bulunarak *“yüzdeler ya da başka sayısal ölçülerle anlatılan oranlar nedeniyle değil, oran ne olursa olsun, ülke barajı varken ayrı bir çevre barajı, yasama organının benimseyip belirlediği sisteme, bu yolla da Anayasa’ya aykırı bulunmuştur.”* diyerek bir önceki iptal kararının gerekçesini hatırlatmıştır. AYM bu kararında yasa koyucuya küçük bir hatırlatmada bulunmayı da ihmal etmemiştir:

“Yasama organı, bir bütün olarak anlam taşıyan, sonuç belirleyen, genelde yasama işlemlerini değerlendirme ölçütlerini içeren ve yasama etkinliklerini yönlendirme işlevi de gören Anayasa Mahkemesi kararlarına bağlı kalmakla yükümlüdür. Özel bir özen göstererek hukuk devleti konusunda öncülük yapması gereken yasama organının, bir anımsatmaya ve uyarıya gerek kalmadan, Anayasa Mahkemesi kararlarını göz önünde bulundurması, hangi nedenle ve amaçla olursa olsun kararlarla çelişen ve çatışan düzenlemelerden

*kaçınması gerekir. Kapsam ve anlatım farklılıkları olsa bile yeni kuralın, iptal edilen kuralla aynı doğrultuda olması ve Anayasa Mahkemesi kararına karşın, onu geçersiz ve sonuçsuz kılmak amacıyla çıkarıldığıının saptanması, aynılık koşulunun gerçekleşmiş sayılması için yeterlidir. Sözcük ve anlatım yönünden tam bir benzerlik aramak, Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasını⁶ anlamsız kılar ve uygulanmaz duruma düşürür. **Yasama organı yetkilerini ancak anayasal sınırlar içinde kullanabilir ve Anayasa'nın 153. maddesi de bu sınır kapsamındadır. Yasa çıkarma yetkisi Anayasa Mahkemesi kararlarını etkisiz kılmak için kullanılamaz.***

AYM'nin vermiş olduğu 2 iptal kararı sonrası tıpkı 1968'de olduğu gibi, seçim sistemi AYM kararıyla şekillenmiştir. Bu kapsamda 1995 seçimlerinde %10 ülke barajlı d'Hondt sistemi uygulanmıştır. 1982 Anayasası döneminde seçim öncesi baskın kanun değişiklikleri yapan Meclis de tıpkı 1969 sonrası olduğu gibi 1995 sonrasında da seçim sisteminde uzun süre değişikliğe gitmeyerek mevcut sistemde devam etmiştir. 1995 ve 1999 Seçimlerinde çevre barajı ve kontenjan aday uygulaması olmamasının da etkisiyle tek bir parti meclis çoğunluğunu elde edememiş ve koalisyon hükümetleri kurulmuştur. 1999 Genel seçimleri öncesi seçim kanunlarında değişikliğe gidilmemiştir. Her seçim öncesi yapılan "seçim kanunlarında değişiklik yapma geleneği" 1982 Anayasası döneminde gerçekleştirilen 5'inci seçim olan 1999 genel seçimlerinde ilk kez gerçekleşmemiştir.

Çok partili hayata geçiş sonrası 2001 yılındaki Anayasa değişikliklerine kadar gerçekleşen seçim kanunu değişikliklerine genel olarak bakıldığında iktidar partilerinin seçim kanunlarında değişikliğe giderek kendilerine avantaj, rakiplerine dezavantaj sağlama plan ve düşüncesinde hareket ettikleri görülmektedir. Siyasi partilerin seçim kanunlarına ilişkin taleplerinin muhalefette olma veya iktidarda olma durumlarına bağlı olarak değiştiği de görülmektedir. Bu kapsamda muhalefette bulunan partilerin temsilde adalet lehinde değişiklikler talep ettiği görülürken iktidarda olan partilerin yönetimde istikrar lehine değişiklikler talep ettiği görülmektedir.

Darbeler sonrası hazırlanan seçim mevzuatına bakıldığında ise darbe öncesi seçim mevzuatının "ülke geleceği ve bekası" yönünden sakıncalı yönlerinde değişiklikler gerçekleştirildiği görülmektedir. Nitekim 1961 askeri darbesi sonrası çoğunluk seçim sisteminin terk edilmesi ve nispi temsile geçilmesi, darbe öncesi sorunların kaynağı görülen çoğunluk sistemini değiştirme düşüncesinin ürünüdür. Benzer şekilde 1980 askeri darbesi öncesi güçlü ve istikrarlı hükümet kurulamamasının sorun olarak görülmesi sebebiyle temsilde adalet ilkesi göz ardı edilerek, büyük partiler lehine olan hem ülke hem çevre barajlı d'Hondt sistemi tercih edilmiştir.

1946, 1950, 1957, 1961, 1965, 1969, 1983, 1987, 1991 ve 1995 Genel seçimleri öncesi seçim kanunlarında ve sisteminde değişikliğe gidilmiştir. Seçim sisteminde yapılan değişikliklerle küçük ve büyük partilerin aleyhine veya lehine olacak şekilde çeşitli değişiklikler yapıldığı görülmektedir. Bu değişikliklerin temelinde seçim sistemi üzerinden parti sayısı ve Türk siyasetinin dizayn edilmesi isteği ve amacı yatmaktadır. Seçim sisteminde yapılan suistimalci değişiklikler her zaman istenilen siyasi mühendisliğe imkan vermese de partilerin suistimalci değişikliklere başvurmaktan vazgeçmediği görülmüştür. Nitekim 2001 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle suistimalci değişikliklerin kısmen de olsa engellenebilmesi amacıyla

⁶ Anayasanın 153'üncü maddesinin son fıkrası "Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar."

Anayasanın 76'ncı maddesinin son fıkrasına aşağıda detaylı olarak açıklanacak olan "1 yıllık süre şartı" eklenmiştir.

Seçim Kanunlarında Değişiklik Geleneğine Tepki Olarak Anayasanın 67'nci Maddesine Eklenen 1 Yıllık Süre Şartı ve Uygulamada Etkisi

2001 Yılında TBMM'de yer alan siyasi partilerin temsilcilerinden oluşan Partilerarası Uzlaşma Komisyonu tarafından hazırlanan Anayasa değişiklik teklifi kapsamında Anayasada kapsamlı değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Nitekim bu şekilde 1982 Anayasasında en kapsamlı değişikliklerden biri gerçekleştirilmiştir. 3 Ekim 2001 tarih ve 4709 Sayılı Anayasa Değişikliği Kanunu metni içerisinde seçimlere ilişkin düzenlemeler kapsamında seçme hakkının kapsamı genişletilmiştir. Hükümlüler arasında taksirli suçlardan hükümlü kişilerin oy vermesinin önü açılmıştır. Bu değişiklik sonrası ceza infaz kurumlarında bulunan yalnızca kasten suçlardan hükümlü kişilerin oy kullanamayacakları, taksirli suçlardan hükümlülerin oy kullanabileceği düzenlenmiştir.

4709 Sayılı Kanun kapsamında yapılan değişikliklerden seçim mevzuatı bakımından önem taşıyan değişiklik Anayasanın 67'nci maddesine "Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz." fıkrasının eklenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bu fıkranın eklenmesiyle seçim kanunlarında yapılan değişiklikler için 1 yıllık bekleme süresi öngörülmüş ve 1 yıl içerisinde yapılacak seçimlerde bu değişikliklerin uygulanmaması düzenlenmiştir. Bu fıkra ile Türk siyasal hayatında düzenli olarak görülen ve seçim öncesi gerçekleştirilen "baskın seçim kanunu değişikliği" alışkanlığının terk edilmesi ve en azından 1 yıllık süre şartıyla önlenmesi amaçlanmıştır.

Anayasada gerçekleştirilen ve geçmiş alışkanlıklardan "tövbe etme" anlamı taşıyan bu değişiklik gerçekleştirilirken Anayasa değişikliğine TBMM'nin ettiği tövbeyle ilişkili ancak tövbeye aykırı ve şaşırtıcı bir geçici madde eklenmiştir. Geçici maddeye göre "Bu Kanunun 24 üncü maddesi ile Anayasanın 67 nci maddesine son fıkra olarak eklenen hüküm bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde uygulanmaz". Sonuç olarak Meclis yapmış olduğu anayasa değişikliğiyle seçim öncesi gerçekleştirilen suistimalci ve baskın seçim kanunu değişikliği alışkanlığına 1 yıllık süre şartı getirerek engel olmak isterken, geçici maddeyle bu değişiklik için ilk istisna halini düzenlemiştir. Nitekim 3 Kasım 2002'de gerçekleştirilen genel seçimler yönünden Anayasanın 67'nci maddesinin son fıkrası (1 yıllık süre şartı) uygulanmazken Mecliste seçim kanunu değişikliği de gerçekleştirilmemiştir. Bu kapsamda geçici maddenin istisna olarak uygulanmasına da gerek kalmamıştır.

Anayasanın 67. maddesine 2001 değişiklikleriyle seçim kanunlarında yapılan değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 1 yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmayacağı fıkrası eklenmiştir. 2024 Yılı itibariyle 23 yıllık yürürlük geçmişine sahip olan bu fıkranın düzenlediği "1 yıllık süre şartı" Anayasaya eklenen geçici maddelerle birçok seçimde uygulanmamıştır. Nitekim Anayasaya geçici madde eklenmediği durumlarda ise seçimlere 1 yıldan biraz fazla süre varken seçim kanunlarında değişiklik yapılarak 1 yıllık süre şartının bypass edildiği görülmektedir.

2002 Yılında Anayasada ara seçim düzenlemesi

3 Kasım 2002 seçimlerinden hemen sonra Anayasanın 76'ncı maddesinde ve 78'inci maddesinde değişiklikler gerçekleştirilmiştir. 27 Aralık 2002 tarih ve 4777 Sayılı Kanunla milletvekili seçilmeye engel suçları düzenleyen 76'ncı maddede "ideolojik ve anarşik eylemlere" ibaresi "terör eylemlerine" şeklinde değiştirilmiştir.

Anayasanın 78'inci maddesine de “*yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. Bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz.*” fıkrası eklenmiştir. Bu düzenlemelerle Anayasada seçilme engeli olarak düzenlenen “*ideolojik ve anarşik eylemlere katılma*” ifadesi “*terör eylemlerine katılma*” şeklinde değiştirilerek kapsamı daraltılmıştır. Anayasanın 78'inci maddesinde yapılan değişikliklerle de ara seçimlere yer verilerek, bir il veya seçim çevresinin TBMM’de hiç milletvekilinin kalmaması halinde ara seçim yapılacağı düzenlenmiştir. Dile getirmek gerekir ki bu fıkranın Anayasaya eklenmesi sonrası hiç ara seçim yapılmamıştır.

Anayasa değişikliğinin “geçici madde 1” hükmünde Anayasanın 67’nci maddesinde yer alan 1 yıllık süre şartının TBMM’nin 22’nci döneminde yapılacak ilk ara seçimde uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Nitekim bu hükümle 2001 değişiklikleriyle getirilen 1 yıllık süre şartının ikinci istisnası düzenlenmiş olmaktadır. Ancak TBMM’nin 22’nci döneminde ara seçim yapılmamasıyla bu istisna düzenlemesi de birinci istisna düzenlemesi gibi uygulanmamıştır.

2007 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

2007 Yılında TBMM’de gerçekleştirilen Cumhurbaşkanı seçimi sürecinde 2/3 çoğunluğun (367) karar yeter sayısı/toplantı yeter sayısı olduğu tartışması ortaya çıkmıştır. Muhalefet partileri milletvekillerinin Cumhurbaşkanı seçimi yapılan meclis oturumlarına katılmaması sonrası ilk tur oylamasında yalnızca 361 milletvekili oy kullanmıştır. Mecliste gerçekleştirilen Cumhurbaşkanı seçim turlarında oylamaya en az 2/3 çoğunluğun katılımı gerektiği, 2/3 çoğunluğun hem toplantı hem de karar yeter sayısı olduğu dile getirilerek, Cumhurbaşkanı seçimine ilişkin meclis kararının iptali için AYM’ye iptal davası açılmıştır. AYM 2007/54 sayılı kararıyla 367 Milletvekilinin katılımı olmadan, 361 Milletvekili katılımıyla gerçekleştirilen ilk tur oylamasına ilişkin meclis kararını “*eylemler içtüzük değişikliği*” kabul ederek iptal etmiştir. 367 Krizi olarak adlandırılan bu krizin ortaya çıkmasında cumhurbaşkanı seçilme sürecinde ilk iki oylamada aranan 2/3 nitelikli çoğunluğun sadece karar yeter sayısı olmadığı aynı zamanda toplantı yeter sayısı olduğu görüşü etkili olmuştur (Özbudun, 2007:266). Nitekim krizin aşılabilmesi için erken seçim kararı alınmıştır. Erken seçim sonrası ise yeni Cumhurbaşkanı seçimi yapılmış ve bundan sonra Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine ilişkin Anayasa değişiklikleri yapılmıştır.

Erken seçim kararı sonrası seçimler, olağan seçim tarihi olan Kasım 2007 tarihinden Temmuz 2007’e alınmıştır. Erken seçim kararı alınması sebebiyle, Ekim 2006’da gerçekleştirilen ve bağımsız adayların siyasi partilerle birlikte birleşik oy pusulasında yer almasına izin veren 12 Ekim 2006 tarih ve 5550 Sayılı Kanun, Anayasada yer alan 1 yıllık süre şartı sebebiyle Temmuz 2007’de gerçekleştirilecek seçimlerde uygulanamamaktaydı. Bu engelin aşılabilmesi için Anayasa değişikliği gerçekleştirilerek 10 Mayıs 2007 tarih ve 5659 Sayılı Kanunla Anayasaya “geçici madde 17” eklenmiştir. Eklenen geçici maddeye göre Anayasanın 76’ncı maddesinin son fıkrasının “*2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun bağımsız adayların birleşik oy pusulasında yer almasına ilişkin hükümleri bakımından*” uygulanmayacağı dile getirilmiştir. Bu kapsamda 1 yıllık süre şartına ilişkin Anayasada kısmen de olsa istisna getiren başka bir düzenleme daha gerçekleştirilmiştir. İstisna görülen kuralın oy pusulasına ilişkin olduğu görülmektedir.

2007 Genel seçimleri sonrası 12 Ekim 2007’de yapılan halkoylamasında 5678 Sayılı Anayasa değişikliğine ilişkin kanunun kabul edilmesiyle Cumhurbaşkanının

halk tarafından seçilmesi başta olmak üzere çeşitli düzenlemeler yapılarak 367 krizi benzeri durumların önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Eroğul, 2007:173).

2011 Genel seçimleri, 1982 Anayasası döneminde erken seçim kararı alınmadan olağan seçim tarihinde gerçekleştirilen ilk seçimdir. Önceki genel seçimlerde olağan görev süresi tamamlanmadan siyasi krizlerin aşılması ya da stratejik amaçlı erken seçim kararları alınmıştır. 2011 Genel seçimleri öncesinde seçim kanunlarında kayda değer değişiklik gerçekleştirilmemiştir. Benzer şekilde 2015'te gerçekleştirilen 2 genel seçim öncesi de kayda değer kanun değişikliği gerçekleştirilmemiştir.

2018 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

16 Nisan 2017'gerçekleştirilen halkoylamasında kabul edilen 6771 Sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla anayasada temel olarak hükümet sistemine ilişkin çeşitli köklü düzenlemeler yapılarak "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" olarak adlandırılan başkanlık hükümet sistemine geçilmiştir. Hükümet sistemine ilişkin düzenlemelerin yanında anayasada yapılan birçok değişikliğin kanun ve diğer alt mevzuat içerisinde değişiklik gerektirmesi sebebiyle anayasa değişikliğinin yürürlük takvimi birçok madde açısından Anayasa referandumu sonrası yapılacak ilk TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimi sonrası olarak belirlenmiştir (Gönenç & Kontacı, 2019:54).

Anayasada seçim hukuku yönünden yapılan değişiklikler incelendiğinde Cumhurbaşkanlığı ve TBMM seçimlerinin beş yılda bir ve aynı gün yapılacağı düzenlenmiştir. Bu kapsamda Meclisin görev süresi dört yıldan beşe çıkarılmıştır. Hem Cumhurbaşkanlığı hem de Milletvekili seçimlerinin aynı gün yapılmasının düzenlenmesiyle anayasa koyucu tarafından yasama ve yürütme organının aynı siyasal dönemin-ortamın etkisiyle oluşmasının hedeflendiği görülmektedir. Meclisteki milletvekili sayısı 550'den 600'e çıkarılmış, seçilme yaşı ise 25'ten 18'e indirilmiştir. Seçilme yaşının 18'e düşürülmesi sonrası, Anayasanın 76'ncı maddesinde seçilmeye engel durumlar arasında sayılan "yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar" ifadesi "askerlikle ilişkisi olanlar" şeklinde değiştirilmiştir.

Anayasa değişikliğinin 17'nci maddesiyle Anayasaya eklenen Geçici Madde 21'in H fıkrasında "Anayasanın 67'nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından" uygulanmayacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda Anayasa değişikliği sonrası birlikte yapılacak olan milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçiminde uygulanacak seçim kanunları açısından 1 yıllık süre şartının aranmayacağı düzenlenmiştir. Bu durum Anayasa değişikliği sonrası gerçekleştirilecek seçim öncesi seçim kanunlarında değişiklik yapma imkanının 1 yıllık süre şartına takılmadan korunması istendiğini göstermektedir. Nitekim seçim kanunlarında değişiklik gerçekleştirildikten sonra erken seçim kararı alınarak hem baskın erken seçim kararı alınmış hem de baskın seçim kanunu değişiklikleri gerçekleştirilmiştir.

İlk kez birlikte yapılacak TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde 13 Mart 2018 tarih ve 7102 Sayılı Kanunla seçim kanunlarında bir dizi değişiklik gerçekleştirilmiştir.⁷ 7102 Sayılı Kanunla seçim hukukumuzda ilk kez "seçim

⁷ 7102 Sayılı Kanunun getirdiği değişiklikler ve etkileri için bakınız: Barın, T., (2019), Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Temsilde Adalet İlkesi ve "Seçim İttifakı" Düzenlemesinin Değerlendirilmesi, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Yıl:4, Sayı:1, 1-34. Çolak, Ç. D., (2020), Seçim İttifakı Sisteminin 2018 Milletvekili Seçimine Etkileri, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, C:15, S:2, 719-742.

ittifaklarına” yer verilmiştir. Bu kapsamda siyasi partilerin seçimlere ittifak çatısı altında girmelerine imkan tanınmıştır. Nitekim ittifakın aldığı toplam oy oranının ulusal barajı geçmesi halinde ittifak içerisindeki her partinin ulusal barajı geçmiş sayılacağı düzenlenmiştir. Bir seçim çevresinde elde edilen milletvekili sayısının hesabında ittifakların bütün olarak esas alınacağı düzenlenmiştir. Bu kapsamda bir seçim çevresinde ulusal barajı aşan ittifaklar ve ittifak dışı siyasi partiler arasında d'Hondt sistemiyle milletvekilleri dağıtıldıktan sonra ittifakın elde ettiği milletvekili sayısı ittifak içerisindeki siyasi partilerin o seçim çevresinde aldıkları oy oranına göre tekrar d'Hondt sistemiyle dağıılmaktadır.

Düzenlemeyle ittifak içerisinde yer alan siyasi partilerin düşük oy oranlarıyla dahi ittifakın elde ettiği milletvekili sayısına etki etmesinin önü açılmıştır. Bu durum siyasi partiler açısından ittifak kurarak seçimlere girmenin hem ulusal barajın aşılması yönünden hem de milletvekili elde etme yönünden daha avantajlı olmasını sağlamıştır. 7102 Sayılı Kanunla getirilen ittifak uygulamasıyla küçük siyasi partilerin ittifak kurarak ittifakın toplam oy oranıyla ulusal barajı (o dönem %10) geçmesine ve ittifakın bir bütün olarak milletvekili dağılımında esas alınmasıyla milletvekili elde etmesine imkan tanınmıştır.

13 Mart 2018 tarih ve 7102 Sayılı Kanunla seçim hukukumuzda yeni bir kurum olan “seçim ittifakları” düzenlendikten sonra TBMM 20 Nisan 2018’de almış olduğu 1183 numaralı kararla seçimlerin 24 Haziran 2018’de yapılmasına karar vermiştir. Yukarıda dile getirilen 6771 Sayılı Anayasa Değişikliği Kanununun Geçici Madde 21/H fıkrası kapsamında 1 yıllık süre şartının birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi için uygulanmayacağı hükmü gereği 7102 Sayılı Kanunla seçim kanunlarında yapılan değişiklikler yaklaşık 100 gün sonra yapılan milletvekili ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde uygulanmıştır. Bu durum 2018 seçimleri öncesinde hem baskın seçim değişikliğinin yapıldığını hem de baskın seçim kararının alındığını göstermektedir.

2023 Seçimi öncesi kanun değişiklikleri

2023 Genel seçimleri öncesinde 31 Mart 2022 tarih ve 7393 Sayılı Kanunla seçim kanunlarında değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda ulusal baraj %10’dan %7’e düşürülmüştür. Seçim ittifaklarının milletvekili dağılımına etkisi kaldırılarak partilerin bir seçim çevresinden aldıkları oy oranına göre d'Hondt sistemiyle elde ettikleri milletvekili sayılarının belirleneceği düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle ulusal barajın düşürülmesi küçük partiler yönünden olumlu bir gelişmeyken, seçim ittifaklarının milletvekili dağılımında esas alınmaması ise seçim ittifakında bulunan partiler açısından olumsuz bir gelişmedir. Bu düzenlemeyle seçim ittifakları seçim esasları yönünden siyasi partilere ulusal barajın aşılması dışında katkıda bulunmayacak hale getirilmiştir. 2023 Seçimleri olağan süresinde 14 Mayıs 2023 tarihinde milletvekili seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi ilk tur, 28 Mayıs 2023 tarihinde ise Cumhurbaşkanlığı seçimi ikinci tur olacak şekilde gerçekleştirilmiştir.

Anayasanın 67’nci maddesinde düzenlenen 1 yıllık süre şartı her ne kadar 2023 seçimlerinde uygulansa da seçimden 409 gün önce gerçekleştirilen kanun değişikliğiyle seçim sistemine müdahale edildiği görülmektedir. Nitekim Anayasa hükmünün seçim kanunlarında değişikliği engelleme işlevinin görece etkisiz kaldığı görülmektedir.

SONUÇ

Seçim kanunlarında değişiklik yapılarak seçim çevrelerinin küçültülmesi veya büyütülmesi, ulusal barajın düşürülmesi veya arttırılması, çevre barajının getirilmesi, düşürülmesi veya arttırılması, siyasi partilerin seçime girme şartlarının zorlaştırılması veya kolaylaştırılması, siyasi partilerin ittifak yapmasının kolaylaştırılması veya zorlaştırılması, siyasi partilerin ortak liste oluşturmalarına izin verilmesi veya yasaklanması, oyların sandalyeye dönüşümünde küçük veya büyük partiler lehine sistemlerin benimsenmesi mümkündür. Seçim sistemine ilişkin yapılacak bu tercihlerde ülkelerin parti yapısı, geçmiş siyasal deneyimleri ve siyasi kültürlerine bağlı olarak değişen farklılaşmalar bulunmaktadır.

Türkiye’de 1946 seçimleriyle çok partili seçim deneyimlenmiş, seçim kanunu hazırlanırken çeşitli yenilikler yapılmasına rağmen çoğunluk sisteminden nispi temsile geçiş sağlanmamıştır. Bu durum seçim bölgelerinde genel olarak güçlü olan parti lehine temsil adaletsizliğine yol açmıştır. Bu tercihin gerçekleştirilmesinin temel sebebi alternatif uygulamanın büyük parti aleyhine olmasıdır. Çünkü çoğunluk sistemi seçim bölgelerinde güçlü olan ve oyları en fazla alan parti lehine işlemekteyken yeni kurulan ve seçim bölgelerinde birinci parti olamayan partiler aleyhine sonuç doğurmaktadır. Büyük partilerin çoğunluk sisteminden vazgeçerek nispi temsil sistemine geçmeleri kendileri açısından avantajlı olan sistemi kaldırmak olacağından, nispi temsil talebi genellikle küçük partiler tarafından dile getirilmekteyken büyük partiler tarafından ise reddedilmektedir. Nitekim Türkiye’de çoğunluk sisteminden nispi (orantılı) temsil sistemine geçiş parti çoğunluğunun olduğu parlamento tarafından sağlanamamış ancak askeri darbe sonrası olağanüstü dönemde hazırlanan seçim kanunuyla mümkün olabilmektedir.

Seçim sisteminde değişikliğe gidilerek temsilde adaleti ya da yönetimde istikrarı sağlayacak tedbirlerin alınması mümkündür. Ancak Türk siyasal hayatında seçim sisteminde değişiklikler yapılırken Mecliste yer alan siyasi partilerin seçim sonuçları üzerinden siyasetin dizaynını hedeflediği görülmektedir. Nitekim 1946 ve 1950 seçimleri öncesinde çoğunluk sisteminin kaldırılmaması ve nispi temsile geçilmemesinin temel sebebi CHP’nin çoğunluk sisteminde kendisini daha avantajlı görmesiydi. Benzer şekilde 1965 seçimleri öncesinde yapılan değişikliklerle milli bakiye sisteminin getirilmesinin temel sebebi ise seçimlerden Adalet Partisinin tek başına iktidar olarak çıkmasını engellemektir. Aynı sebeple 1987, 1991 ve 1995 seçimleri öncesinde yapılan değişikliklerde büyük partiler lehine düzenlemeler getirilerek seçimi kazanan partinin belirlenmesine çalışılmıştır.

Askeri darbeler sonrası hazırlanan seçim kanunları darbe öncesi seçim uygulamalarına tepki niteliğinde hükümler içermektedir. Bu kapsamda 1960 askeri darbesi sonrası nispi temsil sisteminin ve bicameral (iki kamaralı) meclis yapısının benimsenmesinin temel sebebi, darbe öncesi seçimlerde temsil adaletsizliğinin ve parlamentoda çoğunluğun üstünlüğünün deneyimlenmesidir. Benzer şekilde 1980 askeri darbesi öncesi koalisyon deneyimlerinden kaynaklı olarak hem ulusal barajlı hem de çevre barajlı d’Hondt seçim sistemi benimsenerek tek parti iktidarının gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Bu durum askeri darbe sonrası yönetimde istikrar ilkesi lehine düzenlemelerin seçim sisteminde öne çıkmasına sebep olmuştur.

Çok partili hayata geçildikten sonra seçim öncesi değişiklikler yapılarak seçim sonrası oluşacak parti düzeni ve parlamento dağılımının dizayn edilmesinin amaçlandığı görülmektedir. Bu durum seçimler öncesi seçim kanunlarında

değişiklik yapma geleneğinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Nitekim 1946-1969 yılları arasında seçim sonrası siyasi hesaplar gözetilerek seçim kanunlarında değişiklikler gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu değişiklikler kapsamında seçim sistemine müdahale edildiği, milletvekili dağılımına ilişkin sistem tercihinin değiştirildiği, siyasi partilerin ittifak yapmasını ve siyasi partilerden ayrılarak seçime girmeyi zorlaştırıcı düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Dile getirmek gerekir ki bu düzenlemelerin temel sebebi seçim kanunlarının siyasi mühendislik amacıyla değiştirilmesidir. Seçim kanunlarında değişiklik yapmanın yanında erken seçim kararları alınarak muhalefet partileri teşkilatlanamadan ve ittifak kuramadan seçim yapılmaya çalışıldığı da görülmektedir.

Benzer şekilde 1983-1995 yılları arasında da seçim kanunlarında siyasi mühendislik saikiyle değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu değişiklikler arasında siyasi yasakların kaldırılması, seçme yaşının düşürülmesi ve tutukluların oy kullanabilmesi gibi demokratik ilerlemeyi sağlayan düzenlemeler de bulunmaktadır. Ancak bu yıllar arasında yapılan değişikliklerde genel olarak siyasi partilerin seçimlere girme şartlarının zorlaştırıldığı, seçim çevrelerinin büyüklüğüne ve seçim sistemine büyük partiler lehine müdahale edildiği görülmektedir.

Yukarıda dile getirilen her iki dönem aralığında da seçim kanunlarında siyasi saiklerle değişiklik yapma geleneğine AYM kararlarıyla son verilmiştir. Nitekim her iki dönemde de AYM'nin vermiş olduğu iptal kararlarıyla seçim sisteminin kanun koyucunun öngörmediği hale gelmesi, kanun koyucunun seçim sistemine müdahale etmekten kaçınmasına sebep olmuştur.

2001 Yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle seçim kanunlarındaki değişikliklere "1 yıllık süre şartı" getirilmiştir. Ancak bu düzenleme Anayasaya eklenen geçici maddelerle 2002 ve 2018 genel seçimlerinde tamamen uygulanmamıştır. 1 yıllık süre şartı 2007 Genel seçimlerinde de kısmen uygulanmamıştır. Nihayetinde ise 1 yıllık süre şartının yalnızca 2011, 2015 ve 2023 genel seçimlerinde eksiksiz uygulandığı görülmektedir. Bu durum Anayasa değişikliğiyle getirilen 1 yıllık süre şartının Anayasaya eklenen geçici maddelerle devre dışı bırakılmasından kaynaklanmaktadır.

1 Yıllık süre şartının teknik olarak siyasal saiklerle seçim kanunlarında değişiklik yapılmasını engellemesi mümkün değildir. Ancak 1 yıllık süre şartı, kanun değişikliğinin seçimlerden hemen önce yapılmasını engelleyerek baskın seçim kanunu değişikliğinin önüne geçme işlevine sahiptir. Nitekim seçim kanunlarında siyasal saikle değişiklikler yapılabildiği gibi, seçim kanunlarında eksik hususları gideren ve seçim sürecinin demokratik niteliğini geliştiren değişiklikler de yapılabilmektedir. 1 Yıllık süre şartının seçimlerde ortaya çıkan sorunların çözümünü hedefleyen ve seçim sürecinin güvenilirliğini arttıran kanun değişikliklerini de kapsamaması bıçağın iki ucundan birini oluşturmaktadır.

Bu sebeple 1982 Anayasasının 67. maddesinin son fıkrasında yer alan "Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz." fıkrasına ek olarak "1 yıllık süre şartı Meclisin 2/3 nitelikli çoğunlukla kabul ettiği değişiklikler için geçerli değildir." cümlesinin eklenmesi yerinde olacaktır. Bu hükümle Mecliste uzlaşısı gerçekleştirilen seçim kanunu değişikliklerinin 2/3 çoğunlukla (400 mv.) 1 yıllık süre şartına bağlı kalınmadan yürürlüğe konması sağlanacaktır. Meclisin anayasayı referanduma ihtiyaç duymadan değiştirebilmesini sağlayan asgari çoğunluk olan 400 milletvekilinin oyuyla kabul edilen kanun için pekala Anayasaya daha önceki örnekler gibi geçici madde eklenmesi mümkündür. Önerilen değişiklikle Meclisin

de Anayasaya geçici maddeler ekleyerek 1 yıllık süre yasağına istisna oluşturmasına gerek kalmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aygen, C. (1962). Memleketimizdeki Seçimler ve Neticeleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:17, Sayı:1, 203-287.
- Ahmad, F. (2010), Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980), Çev. Ahmet Fethi Yıldırım, Hil Yayınları, İstanbul.
- Barın, T. (2019). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Temsilde Adalet İlkesi ve "Seçim İttifakı" Düzenlemesinin Değerlendirilmesi, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, Yıl:4, Sayı:1, 1-34.
- Colomer, J. M. (2004). The Strategy and History of Electoral System Choice, içinde Handbook of Electoral System Choice, Eds. Colomer J. M., Grofman B. Palgrave Macmillan, Hampshire, 3-78.
- Çelebi, O. (2015). Türkiye’de Demokrasinin Sancılı Doğumu: 1946 Seçimleri, Turkish Studies, Volume: 10/1, 251-272.
- Çolak, Ç. D. (2020). Seçim İttifakı Sisteminin 2018 Milletvekili Seçimine Etkileri, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, C:15, S:2, 719-742.
- Demirci, P. (2021). 1946 ve 1950 Seçimleri: Siyaset, Bürokrasi, Propaganda ve Demokrasiye Geçiş Eğilimleri, Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi, C:9, S:1, 119-142.
- Eroğul, C. (2007). 2007 Cumhurbaşkanı Seçimi Bunalımından Çıkarılabilecek Dersler, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C:62, S:3, 167-181.
- Eroğul, C. (2012). Anatüzeeye Giriş, İmaj Yayınevi, 12. Baskı, Ankara.
- Eroğul, C. (2014). Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi, Yordam Kitap, 2. Basım, İstanbul.
- Eryılmaz, H. G. (2019), Türkiye’de 1954-57 Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:7, S:1, 72-88.
- Gençer, A. (2004) Türk Siyasal Hayatında Hülle Partileri (1985-1995), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Gönenç, L. ve Kontacı, A. E. (2019). 2017 Tarihli Anayasa Değişikliği Sonrasında Yasama-Yürütme İlişkileri, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı:145, 53-79.
- Gözler, K. (2011). Anayasa Hukukunun Genel Esasları, Ekin Yayınevi, Bursa, 2. Baskı.
- Güngör, S. (2005). Seçim Kanunlarında Demokrat Parti’nin Yaptığı Değişiklikler ve Siyasal Anlamı, Mülkiye Dergisi, C:29, S:247, 99-108.
- Herron, E. S. (2009). Elections and Democracy after Communism?, Palgrave Macmillan, New York.
- Işık, H. M. (2013). Yeni Anayasa Tartışmaları Işığında Yüksek Seçim Kurulu, içinde Yeni Anayasa, Demokratik Konsolidasyon, Siyasal Partiler ve Seçim Rejimi, Ed. M. Yılmaz, SDE Yayınları, Ankara, 121-180.

- Kaboğlu, İ. (2010). Değişiklikler Işığında 1982 Anayasası-Halk Neyi Oylayacak, İmge Yayınları, Ankara.
- Kaboğlu, İ. (2011). Anayasa Hukuku Dersleri Genel Esaslar, Legal Kitabevi, İstanbul, 7. Baskı.
- Karadeniz, Y. (2018). Çok Partili Siyasal Hayatın Dönüm Noktası: 1950 Seçimleri, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:8, S:16, 637-648.
- Kara, M. A. (2004). Türk Siyasal Yaşamında 1961 Sonrası Bir Olgu; Demokrasi ve Uzlaşma Kültürü Açısından Koalisyonlar, Otopsi Yayınları, İstanbul.
- Karpat, K. H. (2010). Türk Demokrasi Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Karpat, K. H. (2011). Türk Siyasi Tarihi: Siyasal Sistemin Evrimi, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Limoncuoğlu, A. (2018). Türkiye'de Üçüncü Yolun Başı; Millet Partisi (1948), Akademik Hassasiyetler, C:5, S:10, 145-155.
- Masciotte, L., Blais, A. ve Yoshinaka, A. (2004). Establishing the Rules of the Game: Election Laws in Democracies, University of Toronto Press, Canada.
- Nişancı, Ş. ve Özdemir, A. (2017), Dünyada Uygulanan Seçim Sistemleri Işığında Türkiye İçin Alternatif Seçim Sistemi Önerileri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:21, S:2, 723-745.
- Özbudun, E. (2007). Türk Anayasa Mahkemesinin Yargısal Aktivizmi ve Siyasal Elitlerin Tepkisi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, C:62, S:03, 257-268.
- Özduygün, Y. (2021). Türk Siyasi Hayatında 1957 Seçimleri: Beyanlar ve Tartışmalar, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:51, 465-480.
- Roy, J. ve Alcantara, C., (2012). The Election Timing Advantage: Empirical Fact or Fiction?, Electoral Studies, Vol:31, Issue:4, 774-781.
- Sabuncu, Y. (2006). Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları, Anayasa Yargısı, C:22, S:1, 191-197.
- Schmidt, M. G. (2002), Demokrasi kuramlarına giriş, Çev. M. Emin KÖKTAŞ, Vadi Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Skach, C. (2012). Political Parties and the Constitution, içinde: The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law, Eds. Rosenfeld M., Sajo A., Oxford University Press, Oxford, 874-888.
- Şeyhanlıoğlu, H. (2011). Türk Siyasal Muhafazakarlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti, Kadim Yayınları, Ankara.
- Teziç, E. (2020), Anayasa Hukuku, Beta Basım, 24. Baskı, İstanbul.
- Timur, T. (2003), Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ankara.
- Tuncer, E. (2006). Türkiye'de Seçim Uygulamaları/Sorunları Işığında Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği, Anayasa Yargısı, C:22, S:1, 167-182.
- Tuncer, E. (2012). 1957 Seçimleri, TESAV Yayınları, Ankara.

- Tunç, H., Erdoğan, M. Yurtlu, F., Ölmez, G. ve Çıtak, H. A. (2014). Seçim Sistemleri ve Türkiye’de (Gerrymandering) Seçim Hilesi Uygulamaları, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Türk, H. S. (1979). Nasıl Bir Seçim Sistemi?, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:36, S:1, 39-82.
- Türk, H. S. (2006), Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih, Anayasa Yargısı, C:22, S:1, 75-113.
- Yılmaz, E. (2008). Türkiye’nin Demokrasiye Geçiş Yılları: 1946-1950, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- Yüzbaşıoğlu, N. (1996). Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C:55, S:1-2, 103-150.